

Ülkemiz Adli Tıbbına Katkıda Bulunan Prof.Dr. Ethem Akif Battalgazi'nin Meslek Hayatı Üzerine Tarihsel Bir Değerlendirme

A HISTORICAL EVALUATION ABOUT THE PROFESSIONAL CAREER OF PROFESSOR DOCTOR ETHEM AKİF BATTALGAZİ, A CONTRIBUTOR TO FORENSIC MEDICINE IN TURKEY

Dr. Sermet KOÇ,^a Dr. Ümit N. GÜNDOĞMUŞ,^b Dr. Mine ŞEHİRALTI,^c

^aAdli Tıp AD, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, İSTANBUL

^bAdli Tıp AD, ^cDeontoloji AD, Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi, KOCAELİ

Özet

1897 yılında Askeri Tıbbiye'den birincilikle mezun olduktan sonra çeşitli görevlerde bulunan ve 1919 yılında Adli Tıp Muallim Muavinliği sınavını kazanarak adli tıp alanında çalışmaya başlayan Prof. Dr. Ethem Akif Battalgazi, Şam Tıp Fakültesi ve İstanbul Üniversitesi'nde adli tıp öğretim üyesi olarak görev yapmıştır.

Bu çalışmada, Prof. Dr. Ethem Akif Battalgazi'nin meslek hayatı irdelenerek, adli tıp bilimine yaptığı katkıları ile o dönemde ülkemizdeki adli tıbbın konumu değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Adli tıp, biyografi, Ethem Akif Battalgazi

Türkiye Klinikleri J Foren Med 2005, 2:18-21

Abstract

Ethem Akif Battalgazi completed his education at the Military School of Medicine in 1897. He started his professional career as a lecturer on forensic medicine at the same school in 1919. He continued his career as a lecturer at the Medical School of Damascus and later on at the University of İstanbul.

This paper focussed on the professional career of Dr. Battalgazi and his contributions to forensic medicine. It also contains a short historical introduction to Forensic medicine in Turkey.

Key Words: Forensic medicine, biography, Ethem Akif Battalgazi

Yurdumuzda adli tıp uygulamaları ve eğitiminin başlaması 19. yüzyılın ortalarına rastlamaktadır. Adli tıp dersi ilk kez 1839 yılında Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane (Askeri Tıp Mektebi)'nin ders programına konulmuş ve tıbbiyenin modernleştirilmesi için görevlendirilen Avusturyalı hekim Charles Ambroise Bernard tarafından 5. ve 6. sınıflarında okutulmuştur. İlk otopsi de yine Dr. Bernard tarafından 1841 yılında yapılmıştır. Bazı adli davalarda tıp bilgisine ihtiyaç duyulması, Ceza Kanunname-i Humayun (1858/1274)'da hekimlerin

mahkemelerde bilirkişi olarak görevlerine ait hükümlerin yer almasına neden olmuştur. Ardından da Usul-ü Muhakemat-ı Cezaiye Kanunu'nda hekimlerin adli görevleri belirlenmiştir. Adli Tıp ile ilgili konuların gereğinin ve öneminin artması, bu alandaki eğitimin gelişmesine ve bilimsel eserlerin ortaya konulmasına yol açmıştır.^{1,2} Adli tıp eğitimine katkısı bulunanlar arasında Ethem Akif Battalgazi önemli bir yer tutmaktadır.

Hayatı

1877 yılında İstanbul'da doğan Ethem Akif Bey, Müşir Akif Paşa'nın oğludur. Askeri Tıbbiye'den 1897 yılında Yüzbaşı rütbesi ile mezun olmuştur. Önce Askeri Tıbbiye'de, Askeri ve Sivil Tıbbiye'lerin birleşmesinden sonra tıp fakültesinde, Şam Tıbbiyesi'nde ve hukuk fakültesinde eğitimci olarak hizmet vermiştir. Tıbb-i Kanuni (Adli Tıp) derslerinin yanı sıra Serriyat-ı Veladiye (Kadın

Geliş Tarihi/Received: 02.07.2004 **Kabul Tarihi/Accepted:** 25.02.2005

Bu yazı 28-30 Mayıs 2004 tarihinde 6. Adli Bilimler Kongresi, İstanbul'da Poster olarak sunulmuştur.

Yazışma Adresi/Correspondence: Dr. Ümit N. GÜNDOĞMUŞ
Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi
Adli Tıp AD,
41900, Derince, KOCAELİ
ugundogmus@yahoo.com

Copyright © 2005 by Türkiye Klinikleri

Hastalıkları Kliniği), Vezaif-i Etibba (Deontoloji), Tarih-i Tıp (Tıp Tarihi) derslerini de üstlenmiştir. Eğitimciliğinden başka, idari görevlerde de bulunmuş olan Ethem Akif Bey 1933 Üniversite Reformu ile emekliliğe sevk edilmiş, 1938'den 1946 yılına kadar İstanbul Elektrik, Tramvay ve Tünel İşletmeleri başhekimisi olarak çalışmıştır. Beş çocuk babası olan Ethem Akif Bey, 1952 yılında vefat etmiştir.^{3,4}

Eğitimciliği

Askeri Tıbbiye Dönemi

Mezun olduktan hemen sonra Askeri Tıbbiye'de kadın hastalıkları klinik dersi için muallim muavini olarak göreve başlamıştır. Bu görevine devam ederken geçici olarak Hicaz Telgraf Hattı Tababetine tayin edilmiştir.³ Ethem Akif Bey, İ.E.T.T. arşivinde bulunan ve kendi kaleme aldığı özgeçmişinde bu geçici görevi iki yıl sürdürdüğünü ve daha sonra asıl görevi olan kadın hastalıkları kliniği eğitimciliğine geri döndüğünü ifade etmektedir. 1901-1902 (1319H.) eğitim yılında tıbb-ı kanuni muallim muaviniğine tayin edilmiş ve her iki dersin eğitimini

derslerin muallimleriyle birlikte üstlenmiştir.^{3,4} Asıl uzmanlığı adli tıp üzerine olmakla birlikte Besim Ömer Paşa ve Ali Rüştü Paşa'nın yanında muallim muaviniğini uzun yıllar sürdürmüştür.⁵ 1325 (14 Şubat 1907- 3 Şubat 1908) tarihli Devlet Salnamesi'nde (yıllığında) tıbb-ı kanuni muavini olarak adı geçmektedir. Dersin muallimi ise Ali Rüştü Paşa'dır.⁶

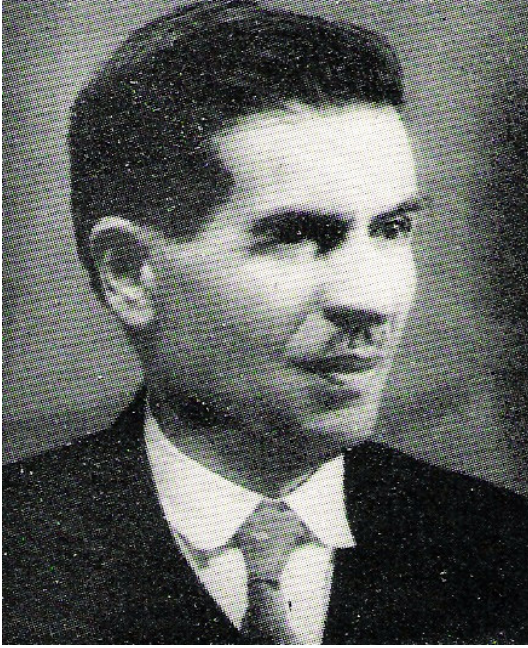
Şam Tıbbiyesi Dönemi

1903 (1319 R.) yılında açılan Şam Türk Tıbbiye Mektebi'nde 1909(1325 R.) yılında muallim olarak göreve başlamış, burada adli tıp, deontoloji ve tıp tarihi derslerini yürütmüştür.

Ali Rıza Atasoy eserinde, 1325-1326 yıllarında İstanbul'dan gönderilen muallimler arasında dahiliye muallimliğine Neşet Osman, adli tıp muallimliğine Ethem Akif, bakteriyoloji ve hıfzısıhha muallimliğine Yusuf Ziya gibi kıymetli eğitimciler gönderilerek eğitim kadrosunun takviye edildiğini belirtmektedir.⁵



Resim 1. Şam Türk Tıbbiye Mektebi Öğretmenleri birarada; Soldan sağa, ön sıra: Neşet Osman bey, Yusuf Ziya bey, Etem Akif bey, Müdür Şerif bey, Sait Cemil bey, Mustafa Şevki bey, İsmail Ahmet bey, İkinci sıra: Ali Rıza bey, Mustafa hakkı bey, İsmail hakkı bey, Ligor bey, Mahmut Giyaseddin bey, Tahsin bey.



Resim 2. Prof. Dr. Ethem Akif Battalgazi İstanbul Üniversitesi'nde Adli Tıp Profesörü iken (1918-1933).

Ethem Akif Bey, dört yıl kadar bu göreve devam etmiş, ancak savaş nedeniyle Şam Tıbbiyesi geçici olarak kapatıldığından orduya alınmıştır. Ordu hekimliği görevini, Baalbek talimgah ve hastaneleri ile Baalbek depo alayı başhekimliği yaparak sürdürmüştür. Şam Tıbbiyesi'nin Beyrut'a nakledilerek yeniden açılması üzerine Ethem Akif Bey eğitimciliğe geri dönmüştür.

Beyrut Tıbbiyesi'nin önce vekaleten, sonra asaleten müdürlüğünü yapmış; Suriye'nin işgali üzerine İstanbul'a dönmüştür.⁴ Şam Tıbbiyesi profesörlerinden Dr. Ali Rıza Atasoy, Ethem Akif Bey'den; "çok zeki, hatırlı, çok değerli bir arkadaş" olarak söz etmektedir. Ethem Akif Bey, Şam Tıbbiyesi'ndeki adli tıp eğitimini hem teorik, hem de uygulamalı olarak sürdürmüş, uygulamaları hayvanlar üzerinde göstermiştir.⁵

Şam Tıbbiyesinden Lütfi Kırdar, Burhanettin Toker, Muzaffer Esat Güçhan gibi tanınmış hekimler mezun olmuştur. 1903'de açılan okul 16 yıl eğitim verdikten sonra düşman işgali nedeniyle 4 Ekim 1918'de Beyrut'ta kapanmıştır.⁵ İstanbul'a dönen Ethem Akif ve diğer hocaların durumunu

Atasoy şöyle özetlemektedir: "Suriye'nin işgalinden sonra İstanbul'a dönen muallimler Maarif Nezareti'ne (Eğitim Bakanlığı) müracaat ettiler. İstila uğrayan memleket memurlarına yapılan muameleye tabi tutularak yarı maaş ile beraber yarı maaşın yarı tutarı nispetinde pahalılık zammı verilmeye başlandı. Böylece birkaç ay devam ettikten sonra artık yardım yapılmayacaktır başınızın çaresine bakın cevabını aldık. İstila sebebi ile İstanbul'a gelmek mecburiyetinde kalan Şam Tıbbiyesi muallimleri İstanbul'da şubelerine göre muhtelif hizmetlerde bulunmuşlardır".⁵

İstanbul Darülfünunu (Üniversitesi) Hukuk ve Tıp Fakülteleri Dönemi

3 Aralık 1918'de Maarif Nezareti emri ile Hukuk Fakültesi Adli Tıp Müderrisliği'ne "profesör" unvanıyla naklen tayin edilmiştir. 5 Nisan 1919'da Nazır Ali Kemal'in emri ile dersi ile birlikte Darülfünun'dan çıkarılmıştır. Ali Kemal'in Maarif Nezareti'nden çekilmesi üzerine, Hukuk Fakültesi Müderrisler Meclisi'nin kararı sonucu 24 Temmuz 1921 tarihinde Maarif Nezareti emri ile tekrar Hukuk Fakültesi Adli Tıp Müderrisliği'ne getirilmiştir. 1924'de Tıp Fakültesi'nde ek görevle, adli tıp derslerini vermek üzere görevlendirilmiştir. Eğitimin yanı sıra Hukuk Fakültesinde umumi katipliğe seçilmiş ve her seçimde yine seçilmek üzere uzun seneler bu görevi de sürdürmüştür.⁴

Darülfün'un Kapatılması, İstanbul Üniversitesi'nin Kuruluşu ve Emekliliğe Ayrılması

Darülfünun, çağdaş üniversite eğitimini kurumsallaştırmak amacıyla ilk kez Abdülmecit döneminde Maarif Meclisi'nin 21 Temmuz 1846 tarihli raporu sonucu İstanbul'da açılmıştır. 1863'te Ayasofya civarında bir binada derslere başlanmıştır. Bir süre sonra bu Darülfünun kapatılmış, birkaç kez daha açılmaya çalışılmış ancak devamlılık sağlanamamıştır. Dördüncü Darülfünun 1900 yılında "Darülfünun-u Şahane" adıyla açılmış, II. Meşrutiyetin ilanından sonra 20 Nisan 1912 tarihli bir düzenleme ile İstanbul Darülfünunu'na dönüşmüştür. Hukuk ve tıp fakültelerinin de bağlı bulunduğu bu kurumun geliştirilmesi için 1931'de Cenevre Üniversitesi'nden Pedagoji Profesörü Albert Malche getirilmiştir. Malche, gerekli reformlar

üzerine bir rapor hazırlayarak hükümete sunmuştur. Sonuçta 31 temmuz 1933 tarihinde İstanbul Darülfünunu'nun kapatılmasına ve Maarif Vekaleti'nce yeni bir üniversite kurulmasına dair 2252 tarihli kanunla İstanbul Üniversitesi bütün fakülte-leri ile birlikte yeniden kurulmuştur.⁷

Ethem Akif Bey, Darülfünun'un kapatılması üzerine "30 Seneden Fazla Darülfünun'da Hizmeti Olanların Emekli Edilmesi Hakkında Kanun" üzerine emekliliğe ayrılmıştır. 1934'de İstanbul Umumi Meclis Azalığı'na seçilmiştir. 1938'de yaş had-di nedeniyle emekli olduğu 1946 yılına kadar Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri Umum Müdürlüğü Başhekimliği görevini sürdürmüştür.⁴

Beşiktaş Kızılay ve Halk Partisi İdare Üyelikleri olan Battalgazi, bir süre Beşiktaş Kızılay Reisliği görevinde de bulunmuştur.

Ethem Akif Battalgazi'nin "Tıbb-ı Adli Dersleri" adlı bir kitabı bulunmaktadır. Kitabın ilk basım tarihi olarak 1912 gösterilmektedir. 1922'de ikinci basımı yapılmıştır. Kitabın ilk basımının Şam Tıbbiyesi'nde hizmet verdiği yıllarda yapıldığı anlaşılmaktadır.⁴

Teşekkür

Bu yazının hazırlanmasında arşivlerinden yararlanmamıza izin veren İ.E.E.T. Genel Müdürlüğü'ne ve 50. ölüm yılında Prof. Dr. Ethem Akif Battalgazi için bir anma toplantısı düzenleyen İ. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı ve Türk Tıp Tarihi Kurumu'na teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

- 1- Aykaç M. Adli Tıp Ders Kitabı., İstanbul:Çeliker Matbaacılık;1987.6.
- 2- Ersoy N, Gündoğmuş ÜN, Şehiraltı M. Türkiye'de Adli Tıp Eğitiminin Tarihsel Sürecinde Beş Temel Kaynak (1294-1331). Türkiye Klinikleri Tıp Tarihi;2001.p1:127-37.
- 3- Erden F. Türk Hekimleri Biyografisi, İstanbul:Çituri Biraderler Basımevi;1948.
- 4- T. C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri Genel Müdürlüğü Arşivi.
- 5- Atasoy AR. Şam Türk Tıbbiye Mektebi Tarihi. İstanbul: Milli Mecmua Basımevi;1945.1-47.
- 6- Şirin Ö.Y. Osmanlı Salnamelerinde 1908 Tarihine Kadar Tıp Eğitimi. Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları-5;1999.254-5.
- 7- Demirhan EA. Haydarpaşa Tıp Fakültesi'nin Türk Tıp Tarihindeki Yeri ve Bazı Orijinal Belgeler. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı;1992.